

Попова І. А., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри організації та економіки фармації, Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0003-2962-9040
e-mail: ira_popova_dik@ukr.net

Демченко Н. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації та економіки фармації, Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-5915-0087
e-mail: demchenata@ukr.net

Лебедін А. М., кандидат фармацевтичних наук, асистент кафедри організації та економіки фармації, Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-8101-1056
e-mail: alla_leb7@ukr.net

Моніторинг стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад Харківської області в контексті використання інструментів ідентифікації

Анотація. У статті досліджено стратегії розвитку об'єднаних територіальних громад Харківської області. Визначено інструменти ідентифікації громад в регіоні. Доведено, що основними інструментами ідентифікації ОТГ є площа, населення (у т. ч. демографічна структура), рівень доходу, рівень витрат, структура фінансування, структура суб'єктів господарювання за видами діяльності та рівнем доходу, кількість об'єктів соціальної інфраструктури, рівень зайнятості та безробіття в громаді; питома вага сільськогосподарських площ в регіоні; кількість підприємств в регіоні за видами діяльності; унікальна назва; корисні копалини; питома вага окремих виробництв в регіоні; сприятливі умови для розвитку туризму (зеленого, медичного, мисливського тощо).

Ключові слова: об'єднана територіальна громада; стратегія; моніторинг; інструменти; ідентифікація.

Popova Irina, PhD, senior researcher, Associate Professor of Organization and Economics of Pharmacy Department, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Demchenko Nataliya, PhD, Associate Professor of Organization and Economics of Pharmacy Department, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Lebedin Alla, PhD, Candidate of Pharmaceutical Sciences, Professor of Organization and Economics of Pharmacy Department, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Monitoring the Development Strategies of the United Territorial Communities of the Kharkiv Region in the Context of the Use of Identification Tools

Annotation. Introduction. Decentralization of power requires the creation of united territorial communities, which should develop strategies for their own development, with the main directions of society development, tasks, prospects for improving the quality of life of the residents of community. In conditions of fierce competition for investment resources, territorial communities, are united, while developing strategies, they must show the peculiarity of their community - local identity, which is the basis for positioning each community.

Purpose. The purpose of the article is, monitoring strategies for the development of united territorial communities in the context of the use of identification tools on the example of Kharkiv region.

Results. To assess the impact of strategy results on life communities should constantly monitor the effectiveness of implemented programs and projects. The article monitors the development strategy of the united territorial communities of Kharkiv region and identifies the features of each community that must be taken into account in conditions of fierce competition for investment resources, as well as identifies tools to form a positive image of united territorial communities

Conclusions. The region has a fairly good education rating of the united territorial communities, which was influenced by the high rates of their population. All the communities of the Kharkiv region, which have been functioning for more than one year, have a stable growth of the resource base, and the vast majority of them do not receive subsidies, on the contrary, they pay a significant reverse subsidy.

At the same time, they are also characterized by an increase in the share of expenditures for the maintenance of the management staff in financial resources and a sharp dynamics of capital expenditures, which does not correlate with the growth of budget revenues.

At the same time, they are also characterized by an increase in the share of expenditures on the maintenance of the management staff in financial resources and abrupt dynamics of capital expenditures, which does not correlate with the growth of budget revenues.

Based on the results, the main identification tools are identified, namely area, population (including demographic structure), income and expenditure level, financing structure, structure of business entities by type of activity and income level, number of social infrastructure facilities, the level of employment and unemployment in the community, the share of agricultural land in the region; the number of enterprises in the region by type of activity; unique name; minerals; the share of certain industries in the region; favorable conditions for tourism development (green, medical, hunting, etc.). The definition of these instruments is the basis for assessing the socio-economic development of society, investment attractiveness.

Keywords: united territorial community; strategy, monitoring; tools; identification.

JEL Classification: R13; R50.

Постановка проблеми. Проведення реформи в Україні децентралізації влади вимагає створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які повинні розробляти стратегії власного розвитку. Це нормативно-правовий акт локального характеру, який містить основні напрями розвитку ОТГ, завдання, перспективи щодо якісного покращення життя мешканців громади.

В умовах сучасної жорсткої конкуренції за інвестиційні чи донорські ресурси, об'єднані територіальні громади при розробці стратегій розвитку, повинні виявляти особливість своєї громади – локальну ідентичність. Вона формує імідж громади, який вирізняє саме це місце і самих мешканців від інших подібних місць, та забезпечує її мешканцям почуття спокою, безпеки та гордості, поки вони живуть у цьому місці. Але побудова позитивного образу ОТГ, який є важливим компонентом її розвитку та неабияким чинником привабливості, це тривалий процес, старт якому дає якісна ідентифікація, результати якої виражають конкурентні переваги й недоліки, потенційні точки росту та слабкі сторони, внутрішні резерви тощо. Її дані широко використовуються в контексті побудови та реалізації стратегій, наближаючи їх ефективність до специфіки певної ОТГ, стаючи підґрунтям стабільної успішної розбудови громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань децентралізації публічної влади приділена значна увага як вітчизняних, так і іноземних учених [1-3]. Однак, попри наявність нормативної бази, розробок українських та іноземних вчених, процеси децентралізації та організаційне забезпечення залишаються недостатньо дослідженими. Заслужують особливої уваги питання моніторингу стратегій розвитку ОТГ на основі визначення інструментів їх ідентифікації, які дозволять визначити унікальність кожної громади.

Формулювання цілей дослідження. Визначення інструментів ідентифікації є підґрунтям для позиціонування ОТГ, виходячи з цього, метою роботи є проведення моніторингу стратегій розвитку ОТГ в контексті використання інструментів ідентифікації на прикладі Харківської області. Виходячи з мети, задачами дослідження є: проведення моніторингу стратегій ОТГ Харківської області та визначення

інструментів ідентифікації об'єднаних територіальних громад в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки стратегія соціально-економічного розвитку є тим нормативно-правовим актом локального характеру, що визначає життєвий напрям громади на найближчі роки, саме при її розробці мають бути максимально використані результати ідентифікації ОТГ. На нашу думку, це забезпечить постановку адекватних реалістичних цілей та завдань, реалізація яких прискорить ефективну розбудову громади, закладе підґрунтя для формування позитивного образу (іміджу) громади та її подальшого позиціонування та просування.

Для з'ясування фактичного стану використання такого підходу (його елементів) у системі стратегічного планування в об'єднаних територіальних громадах Харківської області було проведено моніторинг стратегій розвитку ОТГ. Як засвідчили результати моніторингу стратегій розвитку ОТГ Харківської області, що функціонують понад один рік, більшість з них використовують інструменти ідентифікації для планування та здійснення розбудови власних громад. З 23-х громад Харківської області, 13 мають стратегії, 2 ОТГ – проєкти, Наталінська ОТГ (утворена у 2017 р.), попри найкращого показника в регіоні, тільки займається її розробкою.

Дослідження ОТГ Харківської області довели, що у Зачепілівській ОТГ, основними інструментами ідентифікації є:

- видобуток корисних копалин (пісок, глина);
- розвиток екологічно-чистої сільськогосподарської продукції, що обумовлено наявністю родючих ґрунтів (60% земель громади – сільськогосподарського призначення) для розвитку аграрної сфери;
- розвиток промислового рибного господарства, обумовлені наявністю малих річок, озер та ставків;
- розвиток сільського зеленого туризму, обумовлено тим, що дана ОТГ знаходиться в екологічно чистій частині Слобожанщини й має гарні краєвиди. Розвиток сільського зеленого туризму сприятиме розширенню сфери послуг, зокрема торгівлі, громадського харчування, транспорту і зв'язку, виробництву сувенірів у сільській місцевості.

А це стане одним із напрямів активізації її соціально-економічного розвитку.

У Великобурлуцькій ОТГ основними інструментами ідентифікації є виробництво сільськогосподарської продукції та розвиток зеленого туризму. Це обумовлено тим, що землі сільськогосподарського призначення займають 85,4% площ ОТГ (рис. 1), що

визначає основний напрям економічної діяльності; також на території даної громади розташований регіональний ландшафтний парк «Великобурлуцький степ», громада має мальовничі краєвиди для розробки туристичних маршрутів та низьке екологічне навантаження..

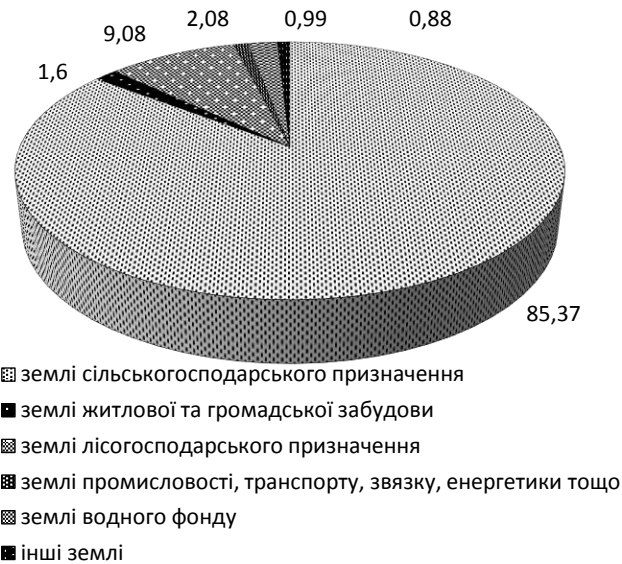

Рисунок 1 – Структура земельного фонду Великобурлуцької ОТГ, %

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [5]

У Малоданилівській ОТГ основними інструментами ідентифікації є:

– виробництво сільськогосподарської продукції, обумовлено наявністю понад 60% земель сільськогосподарського призначення;

– розвиток екотуризму та активного відпочинку для дітей та дорослих, обумовлено наявністю «Фельдман-екопарку» та кінних шкіл.

У Золочівській ОТГ основним інструментом ідентифікації є розвиток агропідприємництва, що пояснюється значним переліком сільськогосподарських культур (рис. 2), які вирощуються в даній ОТГ, розвитком бджолярства та наявністю потужних сільськогосподарських підприємств.

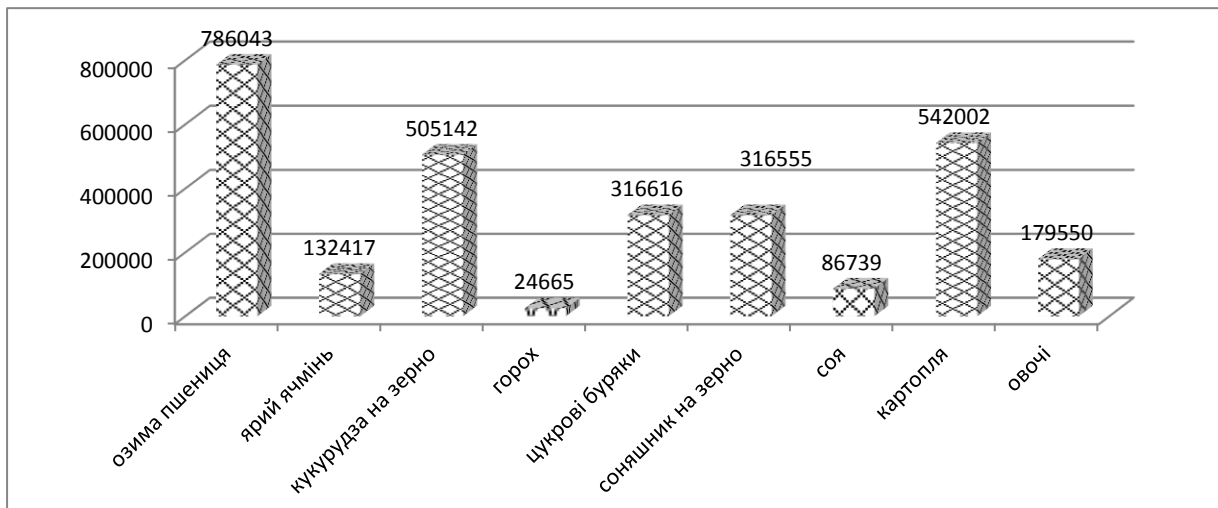
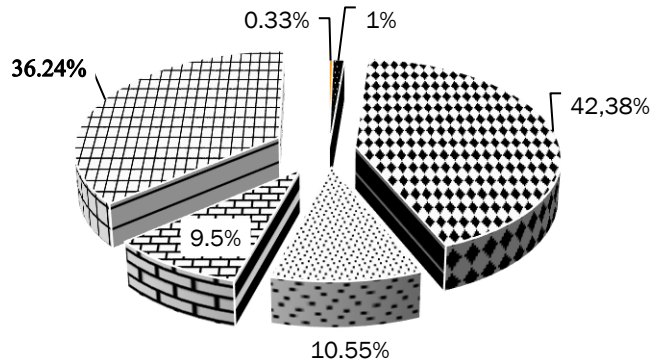

Рисунок 2 – Збір урожаю сільськогосподарських культур (т), 2019 р.

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [7]

Результати моніторингу стратегії розвитку Малинівської ОТГ довели, що 42% площі громади (рис. 3) займають землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Згідно з баченням стратегії Малинівська ОТГ – це громада з високотехнологічною промисловістю та ефективним сільським господарством, яка забезпечує якісними екологічно чистими продуктами регіональний ринок, туристично-приваблива громада з високим рівнем послуг оздоровлення та відпочинку.

Таким чином, узагальнюючи оцінку стратегії слід зазначити, що Малинівська селищна об'єднана територіальна громада, має значний економічний потенціал і традиції індивідуального агровиробництва, яка визначає основний напрям економічної діяльності громади – виробництво сільськогосподарської продукції, що відкриває безліч можливостей для залучення інноваційних технологій та робочої сили сільськогосподарських і переробних підприємств та створення індустріального парку для залучення іноземних інвестицій.

- Землі водного фонду 55,7999 га
- Інші землі 168,3366 га
- Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення 7125,0115 га
- Землі житлової і громадської забудови 1773,5394 га
- Землі лісогосподарського призначення 1596,8216 га
- Землі сільськогосподарського призначення 6093,8313 га

Рисунок 3 – Структура земельного фонду Малинівської ОТГ, %

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [9]

Також важливим інструментом є використання туристичного потенціалу громади. Разом з тим, залученню інноваційних технологій і залучення проектів міжнародної технічної допомоги сприяє вигідне розташування (межує з районним центром та має гарну доступність до обласного центру). Не менш важливою для громади, є залученість великих підприємств до розвитку соціальної сфери ОТГ, що обумовлює можливість створення умов для збільшення тривалості життя мешканців, через запровадження системи сімейної медицини європейського зразка та залучення проектів міжнародної технічної допомоги. Також особливістю громади є те, що саме тут знімався фільм «Весілля в Малинівці».

Коломацька ОТГ, не дивлячись на віддаленість від обласного центру – м. Харкова, має прийнятну автомобільну доступність. Разом з тим, територія громади багата на природні копалини, має родючий ґрунт та водні ресурси. Для подальшого розвитку громади необхідно максимізувати ефективне

використання потенціалу, що існує, транспортних зв'язків і природних ресурсів. У структурі економіки ОТГ переважає сільське господарство, друге місце представлено промисловістю, і лише незначна частка підприємств залучена в сфері торгівлі та послуг. В структурі промисловості – цукрове виробництво, займає найбільшу питому вагу. Склад економічної бази, що існує не дає можливості розвиватися у бік підприємництва, а отже, створювати нові робочі місця та розвивати інфраструктуру громади.

Економічний потенціал Мереф'янської ОТГ значною мірою сформований протягом 30-60 рр. минулого століття шляхом промислових підприємств, що діють у будівельній, харчовій галузях, сфері торгівлі. Всього в громаді зареєстровані 1962 суб'єкти економічної діяльності фізичних осіб і підприємств-юридичних осіб – 196. Щодо добувної промисловості, то в ОТГ розташовані глиняні кар'єри з глиною високої якості, яка використовується для випалювання цегли.

На сьогодні найбільшими роботодавцями є підприємства, перелік яких наведено у табл. 1.

Таблиця 1 Найбільші підприємства-роботодавці в межах Мереф'янської ОТГ

Назва підприємства	Кількість працюючих, осіб	Спеціалізація підприємства
ТОВ «Скловолокно»	302	Підготовка та прядіння текстильних волокон, ткацьке виробництво, виробництво інших текстильних виробів технічного та промислового значення
ТОВ «Титан»	496	Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами
ДП «Укрспирт»	95	Виробництво дистильованих алкогольних напоїв, оптова торгівля напоями
ТОВ «Торгово-промислова компанія «Опора»»	111	Виготовлення виробів з бетону для будівництва, виробництва та розподілення тепла
ПрАТ «Манометр-Харків»	85	Виробництво контрольно-вимірвальних приладів, дослідження і розробка в галузі природничих та технічних наук
ТОВ «Мереф'янська скляна компанія»	16	Виробництво скла та виробів зі скла

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [11]

Важливою підставою для розвитку Нововодолазької селищної об'єднаної територіальної громади є природно ресурсний потенціал, що включає насамперед природні ресурси (мінеральні, водні, земельні) та природні умови (географічне положення, клімат, рельєф) й визначає можливості розвитку і розміщення продуктивних сил, і рівень

сприятливості території громади для проживання і життєдіяльності людей. За віковою структурою населення Нововодолазька ОТГ відноситься до «молодих» громад. Це є вагомою конкурентною перевагою адміністративно-територіальної одиниці, адже саме молодь виступає рушієм економічної та соціальної активності, в тому числі її нових форм.

Таблиця 2 Моніторинг стратегій розвитку ОТГ Харківської області

№	Назва громади	Стратегія	Інструмент ідентифікації
1	Великобурлуцька	+	ОТГ з найбільшою площею сільськогосподарських угідь в регіоні
3	Зачепилівська	+	ОТГ, в якій ведеться видобуток корисних копалин (пісок, глина)
4	Золочівська	+	ОТГ, в якій розвинуто бджолярство та овочівництво
7	Коломацька	проект	Громада в якій цукрова промисловість, займає найбільшу питому вагу в регіоні
9	Лозівська	-	Громада найбільша за площею та чисельністю
10	Малинівська	+	У даній громаді знімався фільм «Весілля в Малинівці», також громада характеризується найбільшою питоною вагою виробництва сільськогосподарської продукції
11	Малоданилівська	+	Громада в якій основним інструментом ідентифікації є екотуризм
12	Мереф'янська	+	Одна з громад зі значним промисловим та економічним потенціалом
13	Наталинська	-	Найбільша громада за перерахуванням коштів до бюджету
14	Нововодолазька	+	Громада, в якій вирощування великої рогатої худоби м'ясо-молочного напрямку, свинарство і птахівництво найбільш розвинене, ніж в інших громадах. Одна з громад, де є поклади природного газу та кварцового піску; громада «молода, за віковою структурою населення
16	Оскільська	+	Тільки в зазначеній громаді розвинена альтернативна енергетика (енергії вітру) та є комплекс переробки біомаси
18	Пісочинська	+	ОТГ найменша за площею, у якій найнижчі видатки на утримання апарату управління й перша SMART-ОТГ, де запроваджуються усі сучасні технології
19	Роганська	+	Має привабливі території для нового житлового будівництва, оскільки розташована в 5 км від Харкова
20	Старовірівська	+	Тільки в даній громаді є родовища для видобутку нафти та газу (Східно-Медведівське; Західно-Старовірівське; Медведівське; Мелихівське)
21	Старосалтівська	+	Перша утворена громада

На території Нововодолазької селищної об'єднаної територіальної громади успішно працюють сільськогосподарські підприємства, які щороку

нарощують обсяги виробництва. Перспективним напрямом подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва є співпраця

галузевих малих сільськогосподарських товаровиробників шляхом організації кооперативів. Це дасть можливість ведення аграрної логістики на вищому рівні; придбання інноваційного устаткування; якісного перероблення сільськогосподарської продукції та доведення її до ринкового стану; виходу дрібних виробників на нові ринки; стане ключовим драйвером розвитку громади. Крім того, це крок до впровадження інвестицій у передові інноваційні технології, а також до участі в амбіційних проєктах, зокрема у проєкті ЄС/ПРООН, який опікується розвитком сільськогосподарської кооперації. Це створить додаткові робочі місця, поповнить бюджет і стимулюватиме розвиток громади. Важливим напрямом діяльності у сільському господарстві є надання консультаційної допомоги з метою підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства, надання освітніх послуг з питань економіки, технологій, управління, обліку, податків, права, тощо.

Аналіз бюджетів ОТГ Харківської області протягом 2018-2019 рр. свідчить, що у 2018 р. 9 ОТГ були дотаційними, а у 2019 їх кількість становила 11 ОТГ. Наталінська та Роганська ОТГ утримують позиції з реверсної дотації, у 2019 р. до них додалася Коломацька ОТГ. Валові доходи ОТГ за рік за всіма громадами збільшуються за виключенням Зачепилівської ОТГ. Нововодолазька, Старосалтівська, Чкалівська ОТГ зменшили витрати на утримання апарату управління.

Проаналізувавши бюджетно-фінансові показники розвитку об'єднаних територіальних громад Харківської області та використання ними інструментів ідентифікації для власної розбудови можна зробити висновки про відсутність прямого кореляційного зв'язку між цими процесами. Однак найбільш спроможні громади мають у своїх стратегіях перспективні вказівки щодо використання інструментів та результатів ідентифікації у власній розбудові (табл. 2).

Висновки. Отже, проведено оцінювання напрямку реалізації реформи децентралізації в Харківській області показало, що, попри достатньо низьку кількість утворених у регіоні об'єднаних громад, область має досить позитивний рейтинг щодо формування ОТГ, на що вплинули високі показники чисельності їх населення. Для всіх громад Харківщини, що функціонують більше одного року, притаманне стійке зростання ресурсної бази, а переважна більшість із них не є дотаційними, навпаки, сплачують значну реверсну дотацію. Разом з цим, їм властиві також підвищення питомої ваги видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах та стрибкоподібна динаміка капітальних видатків, що не корелює зі зростанням доходів бюджету.

Результати громад по окремих показниках рейтингу, зокрема по питомій вазі видатків на управління та власних доходах на одного мешканця, свідчать про те, що не всі резерви повністю використані й громадам слід визначити фактори, які гальмують їх розвиток, та розробити заходи з підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами.

Узагальнюючи результати дослідження слід зазначити, що основними інструментами ідентифікації ОТГ є площа, населення (в тому числі демографічна структура), рівень доходу й витрат, структура фінансування, структура суб'єктів господарювання за видами діяльності та рівнем доходу, кількість об'єктів соціальної інфраструктури, рівень зайнятості та безробіття в громаді, питома вага сільськогосподарських площ в регіоні; кількість підприємств у регіоні за видами діяльності; унікальна назва; корисні копалини; питома вага окремих виробництв в регіоні; сприятливі умови для розвитку туризму (зеленого, медичного, мисливського тощо). Визначення цих інструментів є підставою для оцінки ідентифікації соціально-економічного розвитку громади, задля інвестиційної привабливості.

Література:

1. Гречана С. І. Картографічний метод для забезпечення розвитку співпраці об'єднаних територіальних громад. *Економіка України*. 2017. № 10. С. 65-73.
2. Досвід об'єднання територіальних громад на Сході України : економіко-правові аспекти : колективна монографія НАН України. Інститут економіко-правових досліджень. К. : ТОВ ВІСТКА, 2018. 210 с.
3. Андрійчук А., Ромаха А. В., Гайковська В. Г., Галімова О. П. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В. М. Олуйко. К. : Ваіте, 2017. 432 с.
4. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування : Офіційний сайт Децентралізація влади. URL: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info (дата звернення: 12.11.2020).
5. Стратегія розвитку Великобурлуцької селищної ОТГ на 2020-2027 рр. URL: <http://vel-burlyk.rada.org.ua/strategiya-rozvitku-velikoburluckoi-otg-09-00-36-12-08-2019> (дата звернення: 12.10.2020).
6. Стратегія розвитку Зачепилівської селищної об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 рр. URL: <https://zachepylivska-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Strategiya-Zachepylivskaa-OTG.pdf> (дата звернення: 12.10.2020).
7. Стратегія розвитку Золочівської ОТГ. URL: <http://zlochivska.gromada.org.ua/strategiya-rozvitku-zlochivskoi-otg-14-27-06-25-03-2019> (дата звернення: 12.10.2020).
8. Стратегія розвитку Малоданилівської селищної об'єднаної територіальної громади на період до 2025 року. URL: <http://mdanilovkasovet.gov.ua/assets/files/strategiya-rozvitku-malodanilvsko-otg-na-perod-do-2025-r.pdf> (дата звернення: 12.10.2020).

9. Стратегія розвитку Малинівської селищної об'єднаної територіальної громади на період 2019- 2025 рр. URL : <https://malinivska-sr.gov.ua/strategiya-rozvitku-16-06-21-21-12-2018> (дата звернення: 12.10.2020).
10. Стратегія розвитку Коломацької селищної об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 роки. URL : <http://kolomak-rada.gov.ua/2019/03/13/strategiya-rozvytku> (дата звернення: 12.10.2020).
11. Стратегія розвитку Мереф'янської міської об'єднаної територіальної громади до 2027 року. URL : <https://merefaotg.gov.ua/news/1540578525> (дата звернення: 12.10.2020).
12. Стратегія розвитку Нововодолазької селищної об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки. URL: <http://vodolaga-gromada.gov.ua/info/page/1826> (дата звернення: 12.10.2020).
13. Стратегія розвитку Осківської сільської об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 роки. URL: <https://oskiskasilrada.gov.ua/strategiya-rozvitku-17-29-07-26-02-2020> (дата звернення: 12.10.2020).
14. Стратегія розвитку Пісочинської селищної об'єднаної територіальної громади до 2028 року. URL: <https://pisochinska-gromada.gov.ua/news/1584633970> (дата звернення: 12.10.2020).
15. Стратегія розвитку Роганської ОТГ на 2017-2025 роки. URL : <http://roganska.gromada.org.ua/strategiya-rozvitku-roganskoi-otg-na-20172025-roki-15-08-24-15-11-2017> (дата звернення: 12.10.2020).
16. Стратегія розвитку Старовірівської сільської об'єднаної територіальної громади на 2020-2027 роки. URL : <https://starovirivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-starovirivskoi-silskoi-ob%E2%80%99ednanoi-teritorialnoi-gromadi-novovodolazkogo-rajonu-harkivskoi-oblasti-na-20202027-roki-08-27-17-24-02> (дата звернення: 12.10.2020).
17. Стратегія сталого розвитку Старосалтівської селищної ради (ОТГ) 2018-2026 роки. URL : <http://old.stsaltiv.gov.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-starosaltivskoi-obednanoi-teritorialnoi-gromadi-na-20182026-roki-1528704634>(дата звернення: 12.10.2020).

References:

1. Ghrechana, S. I. (2017). Cartographic method to ensure the development of cooperation of united territorial communities. *Ekonomika Ukrainy*, 10, 65-73. [in Ukrainian].
2. *The experience of uniting territorial communities in eastern Ukraine : economic and legal aspects [Dosvid ob'jednannya terytorial'nykh hromad na Skhodi Ukrayiny : ekonomiko-pravovi aspekty] : kolektyvna monohrafiya* NAN Ukrayiny. (2018). Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Kyiv: TOV VISTKA [in Ukrainian].
3. Andriychuk, A., Romakh, A. V., Haykovska, V. H. & Halimova, O. P. (2017). Tools for the development of united territorial communities in the context of decentralization of power. Kyiv : Vaite [in Ukrainian].
4. Monitoring the process of decentralization of power and reform of local self-governmen : Ofitsiyni sait Detsentralizatsiia vlady. (2020). Retrieved from : https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info [in Ukrainian].
5. Development strategy of Velykoburlutsk village OTG for 2020-2027. (2020). Retrieved from : <http://vel-burlyk.rada.org.ua/strategiya-rozvitku-velikoburluckoi-otg-09-00-36-12-08-2019> [in Ukrainian].
6. Strategy of development of Zachepiliv village united territorial community for 2019-2025. (2020). Retrieved from : <https://zachepylivska-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Strategiya-Zachepylivskaa-OTG.pdf> [in Ukrainian].
7. Development strategy of Zolochiv OTG (2020). Retrieved from : <http://zolochivska.gromada.org.ua/strategiya-rozvitku-zolochivskoi-otg-14-27-06-25-03-2019> [in Ukrainian].
8. Strategy of development of Malodanilivska settlement united territorial community for the period till 2025. (2020). Retrieved from : <http://mdanilovkasovet.gov.ua/assets/files/strategya-rozvitku-malodanilivsko-otg-na-perod-do-2025-r.pdf> [in Ukrainian].
9. Development strategy of Malynivka settlement united territorial community for the period 2019-2025. (2020). Retrieved from : <https://malinivska-sr.gov.ua/strategiya-rozvitku-16-06-21-21-12-2018> [in Ukrainian].
10. Strategy of development of Kolomatsky settlement united territorial community for 2019-2025. (2020). Retrieved from : <http://kolomak-rada.gov.ua/2019/03/13/strategiya-rozvytku> [in Ukrainian].
11. Strategy for the development of the Merefya city united territorial community until 2027. (2020). Retrieved from : <https://merefaotg.gov.ua/news/1540578525> [in Ukrainian].
12. Strategy of development of Pisochyn settlement united territorial community till 2028. (2020). Retrieved from : <http://vodolaga-gromada.gov.ua/info/page/1826> [in Ukrainian].
13. Development strategy of the Oskivska rural united territorial community for 2019-2025. (2020). Retrieved from : <https://oskiskasilrada.gov.ua/strategiya-rozvitku-17-29-07-26-02-2020> [in Ukrainian].
14. Strategy of development of Pisochyn settlement united territorial community till 2028. (2020). Retrieved from : <https://pisochinska-gromada.gov.ua/news/1584633970> [in Ukrainian].
15. Development strategy of Rogan OTG for 2017-2025. (2020). Retrieved from : <http://roganska.gromada.org.ua/strategiya-rozvitku-roganskoi-otg-na-20172025-roki-15-08-24-15-11-2017> [in Ukrainian].
16. Strategy of development of Starovirivska rural united territorial community for 2020-2027. (2020). Retrieved from : <https://starovirivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-starovirivskoi-silskoi-ob%E2%80%99ednanoi-teritorialnoi-gromadi-novovodolazkogo-rajonu-harkivskoi-oblasti-na-20202027-roki-08-27-17-24-02> [in Ukrainian].
17. Sustainable Development Strategy of Starosaltivka Village Council (OTG) 2018-2026. (2020). Retrieved from : <http://old.stsaltiv.gov.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-starosaltivskoi-obednanoi-teritorialnoi-gromadi-na-20182026-roki-1528704634> [in Ukrainian].

